

Spomienkový seminár na počesť Pavla Tichého

Od smrti geniálneho českého logika a filozofa Pavla Tichého (18. 2. 1936 – 26. 10. 1994), zakladateľa Transparentnej intenzionalnej logiky (TIL), uplynulo už 20 rokov. Pri príležitosti tohto významného výročia sa pod záštitou Katedry filozofie Západočeskej univerzity v Plzni konal 30. 10. 2014 spomienkový odborný seminár. Ústrednou témou bol, samozrejme, Tichý – a všetko to, čo nás v jeho diele najviac inšpirovalo či provokovalo. Roly organizátorky sa zhostila L. Dostálová (treba poznamenať, že bezchybne). Na seminári vystúpilo s príspevkom viacero priaznivcov Tichého TIL: P. Materna, M. Duží, J. Raclavský, F. Gahér, L. Dostálová, M. Kosterec a D. Glavaničová. P. Cmorej sa, žiaľ, nemohol zúčastniť, no zaslal krátky príspevok, ktorým sme slávnostne otvorili seminár.

Príspevok P. Cmoreja niesol názov *Sú intenzie denotátmi empirických výrazov?* Je známe, že v TIL sú rozpracované dve koncepcie toho, o čom hovoria empirické výrazy. Podľa prvej z nich sú to hyperintenzie (konštrukcie) a podľa druhej intenzie (funkcie definované na možných svetoch a časoch). Cmorejov príspevok ukázal, že obe koncepcie majú nezanedbateľné výhody, čo priam znemožňuje urobiť definitívne rozsúdenie sporu medzi nimi v prospech jednej z nich.

Nasledoval príspevok P. Maternu s názvom *Proč významy ve smyslu Fregova Sinn nemohou být množinové objekty.* Významy nemôžu byť množinové objekty (a teda ani intenzie), pretože pre takéto objekty platí princíp extenzionality. Keby sme významy chápali takto, nevedeli by sme vysvetliť, ako môžu dva významy determinovať jeden objekt a napriek tomu byť odlišné. Tichého hyperintenzie nie sú množinovými entitami – sú to štruktúrované entity, procedúry, a je zřejmé, že pre ne neplatí princíp extenzionality. Ukazuje sa, že ako významy v zmysle Fregeho *Sinn* (spôsoby danosti denotátu) možno chápať práve Tichého konštrukcie.

V tematickej nadväznosti na Maternov príspevok vystúpila M. Duží s prednáškou *Procedurální sémantika.* Práve procedurálna sémantika je podľa nej najprevratnejšou črtou Tichého TIL (s čím možno len ťažko nesúhlasiť). Vo svojom príspevku zdôvodnila tézu, že sa učíme, komunikujeme a myslíme v pojmoch (chápaných ako štruktúrované procedúry). Pojmy sú preto centrálné pre ľudskú komunikáciu. Na podporu tejto tézy analyzovala rôzne spôsoby komunikácie, pričom zdôraznila ich spoločný procedurálny charakter. Na záver pouká-

zala na určité problémy, s ktorými sa musí takáto koncepcia vyrovnat', ale – ako je to v TIL dobrým zvykom – aj na ich možné riešenia. Problém práce s procedúrami v hyperintenzionálnych kontextoch rieši Tichého substitučná metóda, problém identity procedúr (vy)rieši relácia procedurálneho izomorfizmu.

Ďalej nasledovala prezentácia J. Raclavského s názvom *Dva standardní a dva modální logické čtverce: analýza v TIL*, ktorou reagoval na aktuálne prebiehajúce diskusie týkajúce sa známeho logického štvorca. Raclavský ukázal, že technický aparát TIL možno aj v tomto smere veľmi plodne využiť. TIL jednak dokáže vystihnúť existenčný import, jednak poskytuje aparát pre explicitnú analýzu skrytej modaloty. Raclavský vo svojom príspevku analyzoval štyri rôzne čítania logického štvorca a poukázal na to, že každý z nich fixuje iné inferencie.

Dalším prezentujúcim bol F. Gahér s príspevkom *Zdroje logicko-sémantických výskumov niektorých problémov v Tichého diele*. Venoval sa najmä dvom problémovým oblastiam, no naznačil aj tretiu. Konkrétnejšie, išlo o oblasti, ku ktorým mal Tichý rozporuplný či dokonca až skeptický postoj. O prvej z nich – jednotliviny verzus (holé) individuá – sa v TIL dlho diskutovalo. Čo sú jednotliviny, čo sú individuá a aký je medzi nimi rozdiel? Má zmysel medzi nimi rozlišovať? Zdá sa, že dáva dobrý zmysel odlišiť hmotné jednotliviny, ktoré môžu vznikat' a zanikat', a triviálne existujúce holé individuá. Druhá oblasť bola spomenutá len v náznaku: anafora. Tichého postoj k skúmaniu anafory bol priam odmietať – jeho nasledovníci však vytyšili, že TIL má čo povedať aj v tejto oblasti. A napokon, treťou spomenutou pozoruhodnou oblasťou je deontická logika. Budovanie preskriptívnej deontickej logiky Tichý odmietal (no nepopieral možnosť deskriptívnej deontickej logiky). Tichého nasledovatelia ukázali, že TIL vie predsa len zaujímavo prispieť do oboch spomínaných verzii deontickej logiky. Na záver príspevku F. Gahér načrtol vlastnú koncepciu preskriptívnej deontickej logiky.

L. Dostálová sa vo svojej prednáške venovala náročnej a dlho diskutovanej problematike sémantiky vlastných mien a existencie. Upozornila na rozdiel medzi vlastnými menami z gramatického a logického hľadiska. V TIL sa často tvrdí, že napríklad „Pegas“ označuje individuovú rolu, niečo, čím individuum môže byť – nie vlastné meno, pretože neexistuje individuum, ktoré by bolo týmto menom pomenované. „Pegas“ však je z gramatického hľadiska vlastným menom a navyše, keby Pegas existoval, tento výraz by fungoval ako vlastné meno, nie ako individuová rola.

Predposledný príspevok s názvom *Formalizácia TIL* prezentovali D. Glavaníčová a M. Kosterec. Porovnali prístup TIL s prevládajúcim prístupom iných formálnych logík a poukázali na rozdiely medzi nimi. Spôsob, ako je systém TIL vybudovaný, je vzhľadom na iné formálne logiky neštandardný a vyznačuje sa určitými nevýhodami. Preto naznačili možný spôsob, ako TIL zaviesť štan-

dardnejším spôsobom a ilustrovali to na príklade formalizácie fragmentu TIL pre výrokovú logiku nad totálnymi propozíciami. Naznačili, že analogickým spôsobom by bolo možné vybudovať rôzne zaujímavé fragmenty TIL, čím by sa mohla otvoriť cesta k TIL aj pre širšie publikum (formálnych) logikov.

Bohatý program završil M. Kosterec s témou *Parcialita v TIL*. Parcialita je ďalším z množstva náročných technických problémov, ktorým sa v TIL nevyhýbame, ale usilujeme sa ich riešiť. Prijatie parciálnych funkcií vedie k určitým komplikáciám. Niektoré redukcie známe z iných lambda kalkulov nie sú v TIL všeobecne platné a ani zákony klasickej výrokovkej logiky nemožno prijať bez určitých protiopatrení. Zvyšná časť príspevku sa venovala podivným objektom, ktoré prijatie parciálnych funkcií vpúšťa do ontológie TIL – degenerovaným funkciám, t. j. funkciám, ktoré nie sú definované na žiadnych argumentoch.

Príspevky boli veľmi podnetné a vyvolali búrlivé diskusie, ktoré bolo naozaj ťažké zastaviť. Opäť sa potvrdilo, že Tichého logika je (najmä, no nielen v Čechách a na Slovensku) veľmi živá, vplyvná, inšpiratívna a s nehnúcim nadšením neustále rozvíjaná. S pribúdajúcim počtom stúpcov postupne pribúda aj množstvo preskúmaných oblastí, vyriešených problémov a zaujímavých teórií.

Daniela Glavaničová

dada.baudelaire@gmail.com

Modal Metaphysics: Issues on the (Im)Possible II

In October 15-16, 2014 the Institute of Philosophy of Slovak Academy of Sciences, Slovak Philosophical Society and Slovak Metaphysical Society organized the second *Modal Metaphysics: Issues on the (Im)Possible* conference. Again, the conference took place in Bratislava and hosted speakers from all around the world. In contrast with its 2013's predecessor,¹ the conference featured several quite important changes. Firstly, except keynote addresses, the conference was divided into two parallel sessions. Secondly, we announced call for papers instead of call for abstracts what pave the way for the third change: selected papers were pre-read and consequently commented by participants.

After an official opening by the director of the Institute of Philosophy and a frank supporter of such activities, prof. Tibor Pichler, the conference split into two sessions. The first pair of talks was given by Manuel Rebuschi and Dusko Prelevič entitled *Deontic Conventionalism: A Conceptualist Account of*

¹ See *Organon F* 21, No. 1, 138-139 for a full report.